

Skjøtsel av fjellbjørkeskog

Forfatter

Yngve Rekdal, Norsk institutt for skog og landskap

Sammendrag

I Skandinavia dannar fjellbjørkeskog eit belte mellom barskogen si øvre grense og snaufjellet. Dette beltet kan vera frå 100-200 høgdemeter. Fleire sterke arealbruksinteresser er knytt til fjellbjørkeskogen. Husdyrbeiting blir fortsatt drive i stort omfang i fjellbjørkeskogbeltet, men samla hausting har gått sterkt attende. Dette har ført til at vegetasjonen er i endring. Skal ein ta vare på kvalitetar i fjellbjørkeskog knytt til beite, oppleving og biologisk mangfald, må skogen skjøttast.

Publisert

2010

Referanse

Sau og Geit nr. 3/2010

Utskriftsdato

26.03.2025 www.fag.nsg.no

Tynning i engbjørkeskog kan fleirdoble produksjonen i undervegetasjonen.

Skjøtsel av fjellbjørkeskog

I Skandinavia dannar fjellbjørkeskog eit belte mellom barskogen si øvre grense og snauffjellet. Dette beltet kan vera frå 100-200 høgdemeter. Fleire sterke arealbruksinteresser er knytt til fjellbjørkeskogen.

Mykje av reiselivet i fjellet har sin basis i fjellbjørkeskogbeltet og privat hyttebygging er svært utbreidd. Tradisjonelt har mykje av norsk seterbruk foregått i denne sona. Husdyrbeiting blir fortsatt drive i stort omfang, men samla hausting har gått sterkt attende. Dette har ført til at vegetasjonen er i endring.

Skal ein ta vare på kvalitetar i fjellbjørkeskog knytt til beite, oppleving og biologisk mangfald, må skogen skjøttast.

Attgroing fører til at det som før var lysopne beiteskogar eller artsrike beite- eller slåttevollar, får ein tett ungskog. Undervegetasjonen endrar seg frå gras og beitetolerante urter til dominans av vier- og høgvakne urter på rik mark, og meir lyng, dvergbjørk og einer på fattig mark. Tett tresjikt fører til at mindre lys og varme når undervegetasjonen. Dette gjev sterkt redusert planteproduksjon. Tett tresjikt gjer også beitemarka vanskeleg tilgjengeleg for beitedyr.

Viktigaste reiskapen for skjøtsel av fjellbjørkeskogen er beitedyr. Dyretal og beitebruk må tilpassast for å gje godt resultat. Beitedyra greier ikkje gjera jobben åleine. Derfor må ein òg inn med manuelle tiltak som tynning og rydding. Skjøtselstiltak vil ha ulik verknad etter kva vegetasjonstype det gjeld. Skal ein få best muleg resultat og forutsjå eventuelle uheldige verknader, er det derfor viktig å ha økologisk kunnskap. Manuelle skjøtselstiltak er ressurskrevande, derfor må innsatsen settast inn der ein får mest att.

Beiting påverkar konkurranseforholdet mellom plantene gjennom avbiting, trakk og gjødsling. Grasartar

toler slik påverknad best. Område som gjennom lengre tid har vore utsett for beiting eller slått vil få grasrik, engliknande vegetasjon. For beiteformål er det areal av *engbjørkeskog* ein har mest att for å skjøtte. Dette av di planteproduksjonen her er fleire gonger så høg som i den fattigare *blåbærbjørkeskogen*, attåt at ein her finn meir verdfulle beiteplanter.

Vegetasjonstypar i fjellbjørkeskog

For ei grov oversikt over vegetasjonstypar på fastmark i fjellbjørkeskog kan vi dele i tre typar:

Lav- og lyngrik bjørkeskog:

Denne typen finn vi på fattig mark med dårleg vassforsyning. *Bjørka* vil vera lågvaksen, fleirstamma og krokut. Undervegetasjonen vil vera dominert av *kreklings*, *røsslyng* og ofte med godt innslag av lavartar. Her er det lite å hente for beitedyr, beiteplanter finst berre spreitt og dyr vil ikkje beite her så lenge dei kan velge. *Lav- og lyngrik bjørkeskog* har ein ingenting att for å tynne med omsyn til beite. Her kan ein heller gjera situasjonen verre ved at eit utglisna tresjikt fører til uttørking i skogbotnen. Set ein på beitedyr i tynna, skrinnskog kan det føre til utvikling av finnskjeuggedekke. Gjødsling kan bøte på uheldige verknader.

Blåbærbjørkeskog: Blir det litt meir næring og vatn i jorda blir *bjørka* høgare og meir rettstamma.

Undervegetasjonen endrar seg til dominans av *blåbær* og grasarten *smyle*. Begge desse er beiteplanter, men ikkje av dei beste. Dette kallar vi eit middels godt beite. Ei fattig utforming av typen kan kjennast ved godt innslag av *kreklings*. Ei friskare utforming har spreidd innslag av *skogstorkenebb*. I *blåbærbjørkeskog* vil smyledekninga auke ved tynning, men smyla er ikkje av dei mest verdfulle beitegrasa og gjev ikkje høg planteproduksjon. Den tørraste delen av *blåbærbjørkeskogen* skal ein, som førre type, vera forsiktig med. Tynning kan gje eit fint grasdekke i den friskaste delen av typen, men her vil det ta tid før breiblada grasartar etablerer seg i tett bestand da desse i utgangspunktet er lite til stades.

Engbjørkeskog: Dersom det blir godt med næring og vatn i jorda skiftar

Høgt beitetrykk gjer at trakksvake urter som tyrihjelms trekkjer seg inn til treleggar.

vegetasjonen igjen botanisk samansetning. Breiblada gras og urter overtar dominansen i undervegetasjonen. *Engbjørkeskogen* kan ha ei tørr lågurt-

utforming eller ei friskare høgstaudeutforming. Spesielt for denne typen er at grasinnhaldet kan bli svært høgt ved sterk beitepåverknad. Det er

her ein vil ha mest att for å sette inn skjøtselstiltak, men ein må vurdere kva utforming ein har føre seg. I den litt tørre lågurtutforminga bør ein vera forsiktig med tynninga slik at skogbotnen mest er i skugge. Dette av di for sterkt uttak også her kan føre til uttørking og etablering av tørketilpassa, dårlege beiteplanter. Høgstaudeutforminga derimot har frisk vassforsyning og tåler sterkt uttak, også snauflater. I sumpskogar og på areal på kanten til forsumping må ein også vera forsiktig da trea har drenerande verknad, og tynning kan gje auka forsumping på slike areal.

Tynningsgrad

Kor mykje skogen skal tynnast vil avhenge av vegetasjonstype, kva formål ein har med tynninga og kor mykje beitedyr som kan settast inn i ettertid. Eit mangfaldig skogbilete med ulike tynningsgrader, også med snauflater, er truleg det mest gunstige både ut frå beite, landskapsbilete og biologisk mangfald. Dersom ein ikkje har så mykje beitedyr å sette inn bør ein opne tresjiktet forsiktig av di god lystilgang vil gje mykje stubbeskot og nyrenningar.

Eit oppe skogbilete gjev god produksjon av beiteplanter, og krev minst muleg innsats for vedlikehald. Samtidig er denne parkliknande skogen vakker og godt framkomeleg. Ein grunn til å ta vare på eit tresjikt er også gjødselverknaden frå lauv og kvistar. Dette er viktigast på areal med moderat vassforsyning. I frodige lier med friskt sigevatn er ikkje dette så viktig, da det her stadig kjem tilførsel av næring.

På attgrodd mark der trea ikkje har nådd full høgd vil etablering av ein god beiteskog krevje tynning i fleire omgangar. Er skogen høgvaksten og tett kan for mykje fristilling føre til at attverande tre lett blir brote ned av snøtyngda. Her må ein ta vare på yngre tre som kan utvikle god krone og ta over på sikt.

Beitebruk i skog

Den frodige *engbjørkeskogen* er så voksterleg at det er veldig viktig å ha høgt nok dyretal skal ein ta vare på ein god beiteskog. Det er vanskeleg å hindre attgroing berre med sau i slikt frodig beite. Storfe har mykje betre kultiveringsverknad på grunn av større trakkeffekt, og av di storfe et meir grovvaksne planter.

Skog i halvskugge er kanskje det ideelle. Biletet viser gammel slåttemark som ikkje har vore beita på mange år. Likevel er det ikkje oppslag av ny bjørk her, men undervegetasjonen er endra frå gras til høge urter.

For sterkt treuttak i engbjørkeskog kan gje mykje nyrenningar.

Beiting med to eller fleire dyreslag gjev betre utnytting og kultivering av eit beiteområde. Dette fordi dei vil ha meir eller mindre ulikt val av beiteplanter og beitestader. Denne fordelan aukar ettersom mangfaldet i vegetasjon og terreng blir større. Har ein fleire dyreslag er det også sikrare å ha eit høgt beitetrykk utan å få for mykje innvollsparasittar i beitet, da desse for det meste held seg til kvar sine dyreslag.

Auka lystilgang gjev meir sukkerinnhald i plantene og dermed større smakleghet. Beitedyr vil derfor foretrekke slike areal, og dette kan såleis ha ein samlande verknad på dyra.

Gjerding gjev best kontroll med beitebruken. Høgt beitetrykk vil vera heilt nødvendig dersom ein skal opne opp att eit område som er attgrodd. Da må ein presse dyra slik at uønska urter og lauvoppslag blir halde nede. Tidleg slepp er viktig skal ein oppnå dette. God nedbeiting gjev næringsrik nygroe i beitet og gjer at kvaliteten held seg betre utover sommaren.

Meir utfyllande stoff om skjøtsel av fjellbjørkeskog kan lastast ned frå www.skogoglandskap.no

*Tekst og foto: Yngve Rekdal
Norsk inst. for skog og landskap*